
Dos errors històrics sobre el monestir de Sant Llorenç del Munt

A.M. Hernández Cardona

Centre Excursionista de Terrassa

En aquesta nota tracto de dos errors històrics en què avui encara incorren molts estudiosos.

El primer es refereix a la data de consagració de l'església de Sant Llorenç del Munt. La data concreta és el 24 de juny de 1064, però sovint es dona la del 22 de juny, un error que prové del còmput equivocat que va fer Antoni Vergés i Mirassó en el seu llibre monogràfic sobre Sant Llorenç del Munt.

El document en què consta la data de consagració de l'església del monestir benedictí és una còpia diplomàtica del segle XI de l'acta de consagració original.

En el document esmentat es diu (ho tradueixo del llatí): «l'any de l'encarnació del Senyor mil seixanta-quatre, el cinquè del regnat del rei Felip, el dia vuitè de les calendes de juliol». I com que els dies d'aquestes calendes es compten a l'inrevés a partir del primer de juliol, tenim el 24 de juny: una data que coincideix amb la festivitat de sant Joan i amb el solstici d'estiu.

L'altre error històric que vull corregir es refereix a la pretesa devastació del monestir de Sant Llorenç del Munt per les tropes napoleòniques l'any 1809. És un tòpic que ningú no ha posat en dubte.

Tanmateix, és fàcil demostrar la inconsistència de la llegenda de l'exèrcit francès pujant a la Mola i destruint el monestir, si llegim el Diari de los viajes hechos en Cataluña escrit per Francisco de Zamora, que va pujar-hi al final de 1786.

Copio, traduïnt-lo, el fragment següent: «En el seu cim hi era el monestir de benedictins, del qual queda íntegra l'església construïda a la manera antiga, sense cap adornament, però summament sòlida. I la resta del monestir és arruïnat i només en roman una part molt mal conservada, en què vivia fa pocs anys un monjo i ara un ermità. Es veuen oberts els sepulcres i rodolant les calaveres de persones o monjos importants, segons ho denoten els escuts que es veuen a les sepultures.»

A més, he consultat moltes obres referents a la Guerra de la independència, i en cap d'elles s'esmenta la destrucció del monestir de Sant Llorenç del Munt.

Introducció

En aquesta nota tracto de dos errors històrics en què avui encara incorren molts estudiosos.

El primer es refereix a la data de consagració de l'església de Sant Llorenç del Munt i el segon a la llegenda de la destrucció del monestir per les tropes franceses durant la Guerra de la independència.

Sobre la data de consagració de l'església de Sant Llorenç del Munt

La data correcta és el 24 de juny de 1064, però sovint es dona la de 22 de juny, un error que prové del còmput equivocat que en va fer Antoni Vergés i Mirassó en el seu llibre *Sant Llorenç del Munt: passat, present i venidor*.

Però ja abans hi havia una datació incorrecta, encara que per motius diferents. En efecte, Peire de Marca, al segle XVIII, donava la data de 23 de juny de 1064, perquè es basava en una còpia de l'acta de consagració amb la data equivocada, o simplement perquè el prelat francès no havia distingit correctament la xifra (cosa normal en examinar un pergami de feia més de sis segles, en una època en què la paleografia era incipient). Altres autors repetiren l'errada de Marca.

És curiós com el doctor Vergés vol corregir aquest error i ell mateix cau en un de més gros.

Fixem-nos en aquests dos paràgrafs que reproduïco:

«El dia en què es verificà no és *VIII kalendas julii* [23 de juny], sino *VIII* com ben clar apareix en aquella acta original que es guarda en el riquíssim i, per demés, apreciable Arxiu de la Corona d'Aragó.

»Els autors que parlen d'aquesta consagració, inclòs el crític Aymerich en el seu *Episcopologi de Barcelona*, en què tant vol depurar-ho tot, han copiat tots d'errors de l'*Apèndix* de Marca; i així tots suposen consagrada l'església de Sant Llorenç del Munt el dia 23 de juny de l'any 1064, quan ho fou el dia anterior.» (Vergés, 1871: 34).

El primer a adonar-se de l'espifiada de mossèn Vergés fou l'erudit escolapi Joan Solà i Casanovas, del qual tinc fet un esbós biogràfic (Hernández, 1986: 11). Ho constatà i ho explicà en una llarga nota a peu de pàgina (Solà, 1935: 79) a la *Guia monogràfica de Sant Llorenç del Munt*, editada pel Centre Excursionista de Terrassa.

El document que va veure el doctor Vergés en l'Arxiu de la Corona d'Aragó i on consta la data de consagració de l'església del monestir benedictí no és l'acta de consagració original, sinó una còpia diplomàtica del segle XI (Puig, 1989, vol. 1: 688-693 i lām. 33, vol. 3: 881-884).

En el document esmentat es diu (tradueixo del llatí): «L'any de l'encarnació del Senyor mil seixanta-quatre, el cinquè del regnat del rei Felip, el dia vuitè de les calendes de juliol.»

Per tal de passar aquesta data del calendari eclesiàstic antic a la corresponent del calendari civil, m'he basat en l'obra *Compendio matemático* del valencià Tomàs Vicent Tosca i Mascó, concretament en el tractat 22, *Ordenación de los tiempos y disposición del calendario*.

Aquest autor ens explica, en castellà, que «el dia 1 de qualsevol mes es diu calendes, en març, maig, juliol i octubre, el dia 7 es diu nones i el 13 idus. Els restants dies s'a-

nomenen dels damunt dits, d'aquesta manera: que tots els que hi ha entre les calendes i les nones prenen el seu nom de les nones; i els que hi ha entre les nones i els idus, fins a la fi de mes, prenen el seu nom de les calendes de l'altre mes, entenent sempre aquesta veu abans» (Tosca, 1757: 268-269).

A continuació d'aquest paràgraf Tosca dóna unes regles, certament una mica confuses, per calcular els dies del calendari civil (en el cas de les calendes, s'afegeix 1 als dies del mes anterior i se li resta el nombre de les calendes disminuït en 1).

Algunes d'aquestes intricades regles possiblement inuïren a error el doctor Vergés (doctor en teologia, no pas en matemàtiques).

És molt fàcil calcular la data corresponent del calendari civil quan es tracta de les calendes, comptant les dates a l'inrevés a partir del dia 1. Així, les calendes de juliol corresponen al primer de juliol; el 2 de les calendes de juliol correspon al 30 de juny; el 3 de les calendes el 29; el 4 al 28; el 5 al 27; el 6 al 26; el 7 al 25; i el 8 de les calendes de juliol al 24 de juny.

Una data que és precisament la festivitat de sant Joan, dia màgic que coincideix amb el solstici d'estiu i que el cristianisme sacralitzà. Recordem que el solstici d'estiu començà el 21 de juny i dura uns vuit dies (Rebullida, 1986: 4), i recordem també que en aquella època hi havia un desfasament d'uns vuit dies i mig respecte a la data astronòmica, a causa de la imperfecció del calendari julià (la reforma gregoriana és del final del segle **xvi**).

En aquest ambient màgic, esotèric i, naturalment, profundament religiós del solstici d'estiu i de la festivitat del Baptista, no puc evitar de recordar ni de reproduir aquest fragment escrit per l'entusiasta capellà castellarenc referent a la consagració de l'església del Munt:

«Considero ara per un moment la bellesa i sublimitat de la magnífica cerimònia: el senyor bisbe acompanyat dels referits eclesiàstics de Barcelona, precedit de la respectable comunitat del monestir i revestit, els fidels agrupats en el cim d'aquella muntanya, mentre el prelat Berenguer amb un manat d'hisop aspergia les parets exteriors, en la forma i les vegades prescrites, juntament amb el cementiri de seixanta passes al voltant del temple, i en arribar a la porta trucar en ella amb la part inferior del ric bàcul, entonant amb majestuosa veu *Atollite portas principes vestras*. I després, l'entrada solemne en el seu interior, perfumat amb les aromes de la muntanya; el cant sublim de les lleitanies abans d'escriure l'alfabet grec i llatí en la creu de cendra i d'arena; les altres aspersions amb l'aigua mesclada amb sal, vi i cendra; la consagració dels tres altars, que brillarien al fons dels tres absis; la unció amb el sant crisma de les dotze creus pintades en les parets i vistosament il·luminades. Tan augustes cerimònies admirarien el nombros públic que extàtic i fervent presenciaria tan formós espectacle.

»L'aire fresc i suau que en el mes de juny assotaria lleugerament aquelles parets perfumades, el compassat i greu cant de l'austera comunitat benedictina; tot plegat contribuiria a donar cert aspecte de sublim poesia a la solemnitat del 22 de juny [24 de juny] de l'any 1064 en l'elevat cim d'aquella formosa muntanya.» (Vergés, 1871: 37-38).

La pretesa devastació del monestir per les tropes napoleòniques

L'altre error històric que vull corregir es refereix a la pretesa devastació del monestir de Sant Llorenç del Munt per les tropes napoleòniques l'any 1809. És un tòpic que ningú no ha posat en dubte. Fins i tot en uns adients i benvinguts taulers divulgatius instal·lats pel Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, tot just quatre o cinc setmanes abans d'aquesta «III Trobada d'Estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac» (1993), a la galilea de l'església de Sant Llorenç del Munt, s'hi pot llegir: «L'any 1809 les tropes napoleòniques saquejaren el monestir en una recerca quimèrica de tresors», sota un dibuix ben fet però irreal, que representa una columna de soldats francesos i el monestir en flames al fons.

Aquest error parteix d'Antoni Vergés i Mirassó, que en el ja esmentat llibre *Sant Llorenç del Munt: passat, present i venidor* diu:

«Segons crec, després d'haver passat per Castellar les tropes de Napoleó I el dia 30 de març de 1809, que era dijous sant, es dirigiren a Sant Llorenç del Munt, on cometren mil barbaritats.

»No sé si després de la mort de l'abat Olivó la comunitat de Lleida s'emportaria amb les altres coses de valor fins els altars més o menys bons i artístics que posseiria tal vegada l'església; puix no puc entendre que des d'un principi l'altar fos de drap, amb una senzilla pintura del sant màrtir diaca al tremp, el qual quedà destruït pels soldats bonapartistes, i pendent dit llenç d'una barra i en una cantonada de l'edifici, com una bandera de triomf i de ruïna.

»Crec que obriren també la primera sepultura abacial que es troba entrant al claustre; però romanien allí part de les restes que jo havia vist en la mena adolescència, quan allí vaig pujar per primera vegada» (Vergés, 1871: 126).

Les paraules que escriu són del tot suaus si tenim present que el seu avi matern «fou mort pels gavatxos», com ell mateix ens confessa en la seva *Història de Castellar del Vallès*, d'edició pòstuma (Vergés, 1974: 241).

Fixem-nos, tanmateix, que el doctor Vergés no afirma taxativament l'espoliació francesa, sinó que afegeix expressions tals com «segons crec», «no sé», etc. No solament aquest passatge, sinó en tota l'obra de mossèn Vergés queda diferenciat el que són els fets històrics demostrats del que són suposicions seves (sovint raonades i raonables). En aquest sentit és un investigador íntegre, un historiador autèntic.

Però els autors que l'han seguit no han sabut distingir entre els fets objectius que presenta i les aspectes subjectius de la seva obra i això ha donat peu a nombroses interpretacions errònies, com aquesta de què tractem.

De fet, el que recull Vergés, 72 anys després del pretès saqueig napoleònic, és una llegenda. El «segons crec» ja vol dir això, una opinió popular, certament no desvariada, car les tropes del botxí d'Europa assolaren una bona part de Catalunya.

Un altre autor que ens parla de la suposada destrucció bèl·lica del monestir és Ramon Arabia i Solanas, un dels pioners de l'excursionisme català, que comentant la visita a Sant Llorenç del Munt ens diu: «En la guerra de l'any vuit sols una vegada entraren els francesos al poble [de Castellar del Vallès], portats per l'intent de saquejar el mas Olivet, i el dilluns de pasqua pujaren a Sant Llorenç, on com de cos-

tum cometeren els més grans excessos.» I en una nota hi afegeix: «El Dr. Vergés, en la seva monografia, diu el dijous sant, 30 de març 1809», la qual cosa confirma que co-neixia l'obra del benemèrit restaurador del monestir.

Tanmateix, és fàcil demostrar la inconsistència de la lle-genda de l'exèrcit francès pujant a la Mola i destruint el monestir, si acudim al *Diario de los viajes hechos en Cata-luña* escrit per Francisco de Zamora, que va pujar-hi el 30 de març o els dies subsegüents de l'any 1786.

Francisco de Zamora fou un magistrat castellà que va ser destinat a l'audiència de Barcelona a la fi del segle XVIII i que féu diversos viatges per Catalunya, els quals relata fi-delment en un diari que quedà inèdit fins que l'any 1973 va ser publicat per l'editorial Curial dins de la seva col·lecció «Documents de Cultura».

Com diu el responsable de l'edició pòstuma, Ramon Boixareu, en la introducció (Zamora, 1973: 20-21): «Fóra difícil de trobar un autor que s'afanyés més que ell a reunir i transmetre dades i informacions sobre la Catalunya del seu temps. [...] Zamora ens fa arribar als llocs més insospitats del país, als detalls més oblidats, a les activitats més anacròniques, i ensems ens n'ofereix les observacions més inesperades.» Una d'aquestes observacions és la que ens permet de corregir l'error històric que comentem.

Copio, traduint-lo, el fragment següent del diari de Za-mora:

«Vaig pujar a la muntanya de Sant Llorenç del Munt, en el cim de la qual hi havia un monestir de benedictins. La pujada és molt aspra, però pot pujar-s'hi a cavall. Aquesta muntanya forma una serralada amb la de Montseny i Montserrat, i és una elevació mitjana entre les dues. Aquesta mateixa serralada serveix de divisió civil i natural als territoris del Vallès, pla de Bages, Vic, etc., i als corregiments de Mataró, Vic i Manresa, i als bisbats de Vic i Barcelona.

»Com que l'elevació d'aquesta muntanya és molt gran, també les vistes d'ella són summament esteses i agrada-bles. En el seu cim estava el monestir de benedictins, del qual queda íntegra l'església construïda a la manera antiga, sense cap adornament, però summament sòlida. I la resta del monestir és arruïnat i només en roman una part molt mal conservada, en què vivia fa pocs anys un monjo i ara un ermità.

»Es veuen oberts els sepulcres i rodolant les calave-res de persones o monjos importants, segons ho denoten els escuts que es veuen a les sepultures.» (Zamora, 1973: 38-39).

La prova documental és irrefutable.

A més, he consultat la important *Historia crítica de la guerra de la independència en Cataluña* d'Antoni de Bo-farull i Brocà, i moltes altres obres referents a la Guerra del francès i en cap d'elles s'esmenta la destrucció del mones-tir de Sant Llorenç del Munt.

En resum, i sense negar la possibilitat que alguns esca-mots francesos (i també espanyols), pugessin a la Mola du-rant la Guerra de la independència, podem concloure que l'exèrcit napoleònic no va destruir el monestir de Sant Llo-renç del Munt per la senzilla raó que ja era totalment enru-nat, llevat de l'església, com a mínim 22 anys abans, que és quan va pujar-hi Zamora.

Sense negar-li cap mèrit, ni de bon tros, hem de reconèi-xer que l'estat del monestir de Sant Llorenç del Munt sem-pre fou precari. Com comenta Antoni Pladevall: «Sant Llorenç és una abadia de tall mitjà, més aviat de rendes es-casses per a mantenir el nombre de dotze monjos que li corresponia per la seva categoria abacial. [...] Al principi del segle XIV hi havia al Munt vuit monjos. [...] A la sego-na meitat del segle XIV el nombre de monjos baixà a sis. [...] De mitjan segle XV en endavant, tot i restaurar-se el càrrec abacial a partir del 1487, pot dir-se que ja no hi ha-gué vertadera comunitat, puix que els dos o tres monjos i algun prevere que residia al monestir campaven per les se-ves.» (Pladevall i Adell, 1980: 66 i 81-84).

L'església fou acabada (i és un exponent magnífic de l'art romànic) però no així la torre del campanar, i s'hagué d'habilitar un campanar de paret sobre l'entrada occiden-tal, segons opina Joan Albert Adell: «Segurament la inten-ció dels constructors fou la d'aixecar una veritable torre del cloquer, però no reeixiren en llur propòsit, i els monjos es veieren en la necessitat de construir el cocler d'espada-nya que remata la façana de ponent.» (Pladevall i Adell, 1980: 142).

Així doncs, l'any 1809 ja feia molt de temps que Sant Llorenç del Munt havia entrat en decadència. La incorpo-ració del monestir al col·legi benedictí de Lleida el 1592 i la mort de l'últim abat, Francesc Olivó d'Alvèrnia, el 1608, en precipitaren la ruïna. Encara l'any 1773 s'hi va celebrar un bateig i fins al 1804 hi residí un monjo llec o ermità, possiblement el mateix que Zamora havia vist 18 anys abans.

Bibliografia

- Arabia, R. (1878). «Excursió a Sant Llorenç del Munt», *Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Cien-tífiques*, 2: 106-134.
- Ballbé, M. (1982). *Matadepera i Sant Llorenç del Munt. Més de mil anys d'història*, vol. 2. Matadepera.
- Bofarull, A. (1886). *Historia crítica de la guerra de la independència en Catalunya*, vol. 1. Barcelona.
- Hernández, A.M. (1986). *Els naturalistes terrassencs*. Terrassa.
- Pladevall, A. i Adell, J.A. (1980). *El monestir romà-nic de Sant Llorenç del Munt*. Barcelona.
- Puig, P. (1990). *El monestir de Sant Llorenç del Munt so-bre Terrassa. Diplomatarí del segle X i XI*, vols. 1-3, tesi doctoral. Bellaterra.
- Rebul·lida, A. (1986). *El santuari luni-solar de la Pola*. Terrassa.
- Solà, J. (1935). *Guia monogràfica de Sant Llorenç del Munt*. Terrassa.
- Tosca, T.V. (1757). *Compendio matemático*, vol. 9. València, 3.ª ed.
- Vergés, A. (1871). *Sant Llorenç del Munt: passat, pre-sent i venidor*. Barcelona.
- Vergés, A. (1974). *Història de Castellar del Vallès*. Gra-nollers.
- Zamora, F. de (1973). *Diario de los viajes hechos en Cata-luña*. Barcelona.